

EL CASTELL D'ÒDENA, CITAT EN UNA CRÒNICA ÀRAB D'UN AUTOR ANÒNIM MEDIEVAL MAGRIBÍ

DOLORS BRAMON

Entre els anys 1344 i 1489 un autor anònim magribí va escriure una crònica geograhicohistòrica sobre la Península Ibèrica i les Illes Balears, que va ser editada per L. Molina amb el títol d'*Una descripció anònima de al-Andalus (hikr bilâd al-Andalus)*, CSIC, Madrid, 1983. Un dels seus capítols és dedicat a l'enumeració de les campanyes comandades per Almansor contra territoris cristians. Malgrat que han estat estudiades per diversos historiadors, encara restaven alguns topònims per identificar. Un d'ells correspon, sens dubte, a la comarca de l'Anoia: quan es descriu la setzena incursió —la segona que castigà el territori avui català i que es perllongà des del primer de juny fins al 4 d'agost de l'any 982—, s'especifica que, després d'atacar terres de Pamplona, l'exèrcit del temible cabdill andalusí “anà cap al territori català i hi conquerí el castell de *Munt Farîq, Jarunda i W..n.h*”.

Tal com ja va demostrar l'historiador A. Benet i Clarà,¹ el primer d'aquests noms de lloc ha de correspondre a un dels actuals topònims Far, El Far o Montfar existents a l'època, és a dir, al de l'actual municipi de Sant Antolí i Vilanova (la Segarra), al de Balaguer (la Noguera), al de Bellvei del Penedès o al de Llinars del Vallès. Amb molt d'encert i d'acord amb l'itinerari lògic de la incursió andalusina, establí que l'esmentat castell

havia d'ésser el del Vallès Oriental perquè era l'únic que podia trobar-se l'exèrcit invasor de camí cap a Girona, escrit amb la grafia *Jarunda* en aquesta i en d'altres cròniques àrabs i únic topònim que havia estat identificat per tots els historiadors fins llavors.

Gràcies a la cita que acabo de reproduir en començar, també es pot conèixer una altra notícia relativa al camí seguit per Almansor en tornar des de Girona cap a territori andalusí: l'atac al castell d'Òdena (Anoia). Aquest descobriment em va ser possible a partir d'una nova proposta de lectura del text àrab magribí que explica aquests esdeveniments. Com és sabut, l'escriptura àrab consigna només les consonants, per la qual cosa la diversa vocalització és el que ens permet saber quin ha d'ésser el significat del terme escrit. En aquest cas, com he dit, el text diu que, després del castell vallesà, assaltà Girona i *W..n.h*. Pel que fa a aquest darrer topònim, tots els estudiosos que fins ara havien tractat aquest fragment havien vocalitzat i llegit *waani-hi* i havien traduït la frase per “Girona i el seu territori”. Al meu entendre, però, aquesta interpretació no és la correcta. D'una banda, el terme *waan* significa —tant en àrab medieval com modern— “pàtria” o “morada” i, de l'altra, l'autor d'aquesta crònica utilitza sempre altres mots àrabs per referir-se al concepte de “territori”. Per això crec que la grafia *W.t.n.h* palesa un cas més de /t/ emfàtica àrab representant la lletra /d/ llatina (tal com es mostra en el nom comú *qainah* / cadena o en el topònim Qurtubah / Còrdova) i que es

1. *El procés d'independència de Catalunya*, Sallent: Institut d'Arqueologia, Història i Ciències Naturals, 1988, p. 94-95.

tracta d'un nom de lloc que cal vocalitzar Wuinah. Aquest terme no és altre que Òdena, documentat ja com a castell l'any 957.²

Segons l'historiador Raimon d'Abadal,³ aquest castell estava situat en terra de frontera i el Cartulari de Sant Cugat explica que “*aquest [territori] romangué inculte i deshabitat per la repetició de les incursions de la mala gent i de les falanges nombroses dels ismaelites, que assíduament prenien i retenien les fortificacions i castells que els cristians havien bastit a les marques de Barcelona*”.

Potser val la pena d'afegir en aquest punt, i per acabar, que l'any 1943, a la pedrera d'aquest castell s'hi van trobar un dinar de Ceuta i un conjunt de mancusos barcelonins del temps de Ramon Berenguer I (1018-1035), d'imitació molt rudimentària del primer, tal com recullen F. Mateu i Llopis, *Dinares de Yahyà al-Muctali de Ceuta y mancusos barceloneses, hallados en Ódena (Igalada, Barcelona)*, “Al-Andalus” (Madrid), núm. XI (1946), p. 389-394 i Josep M. Solà Solé, *Huellas semíticas en nuestra comarca. Monedas arábicas en Ódena*, “Boletín de la Agrupación Fotográfica en Igalada” (Igalada) núm. 61, (1947), p. 4-5.

---

2. Vegeu els articles corresponents a *Els Castells Catalans*, Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1976, vol. V, i a *Catalunya Romànica*, Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1992, vol. XIX.

3. *Els primers comtes catalans*, Barcelona: Teide, 1958, I, p. 316 i 1970, II, p. 228.

DOLORS BRAMON I PLANAS (Banyoles, 1943) és doctora en filologia semítica i en història medieval per la Universitat de Barcelona i professora d'estudis àrabs i islàmics en aquesta universitat. Les seves obres més recents són *De quan érem o no musulmans* (2000), *Obertura a l'Islam* (2001) i *Mots remots. Setze estudis d'història i toponímia catalana* (2002), aquest darrer conjuntament amb Rosa Lluch.